

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Ronit Mandelblit

pt. *Holistic Support Model in Opinion and Experiences of Specific Learning Disability (SLD) Students*

przygotowanej pod kierunkiem prof. dr hab. Hanny Krauze-Sikorskiej
we współpracy z doktorem Mateuszem Marciniakiem
(Poznań 2023, ss. 227 plus Bibliografia i Załączniki)

Wprowadzenie

Mgr Ronit Mandelblit podejmuje w dysertacji temat z pogranicza pedagogiki specjalnej i pedagogiki szkoły wyższej oraz pedeutologii i pedagogiki reform. Zajmując się bowiem problematyką inkluzji w edukacji odnosi problem zmian w systemie z perspektywy młodych dorosłych - osób ze zdiagnozowanymi trudnościami w uczeniu się, odbywającymi studia w uczelni wyższej i czyni to w sposób szczególny. Odnosząc się bowiem do wyzwań stających w interesującym ją obszarze i analizując dokonywane już zmiany podejścia w tym segmencie edukacji sięga po opowiadane historie życia (biografie dydaktyczne) tych, których można nazwać beneficjentami albo raczej podmiotami opracowanego i wdrożonego w życie programu w uczelni, w której odbywają studia. Dzięki takiemu podejściu badania stanowiące podstawę recenzowanej rozprawy doktorskiej poprowadzone zostały nie tyle **nad** (programem zmiany) czy **na** tego programu uczestnikach, ale dzięki oddaniu im **głosu**, wspólnie z **nimi**. Przyjęcie tej oddolnej **perspektywy**, odsłaniające wewnętrzne mechanizmy doświadczanej w nowych kontekstach społeczno-kulturowych zasad i reguł *gramatyki szkolnictwa*¹, otwierają drogę do kolejnych projektów badawczych – weryfikowania w formule klasycznych badań ilościowych „zakotwiczonych w danych hipotez” czy też podjęcia dalszych prac badawczo-rozwojowych. I z tego choćby powodu – bo przeprowadzone badania cechuje też solidność fundamentów teoretycznych - efekty poznawcze jak i praktyczne wysiłku Doktorantki oraz Promotorów zasługują na szczególne wyróżnienie.

Walor badawczy nie jest jednak jedynym – choć w znacznym stopniu współdecydującym o oryginalności - wyróżnikiem recenzowanej pracy. Jej charakter w pełni zasługuje na miano studium teoretyczno-empirycznego. Rozpoznania empiryczne dotyczące z jednej strony postrzegania przez studentów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się (SLD)

---

¹ Tyack,D., Tobin W., (1994) The “Grammar” of Schooling: Why has it been so hard to change? *American Educational Research Journal*”, Vol. 31, No. 3, ss. 453-479.

sytuacji edukacyjnych wpisanych w bieg ich życia (autopercepcja trudności w uczeniu się, dokonywane w związku z tym wybory życiowe, etc. z jednej strony, z drugiej zaś postrzeganie sukcesów w uczeniu się przed i po uzyskaniu wsparcia, które uzyskali w uczelni w ramach specjalnego programu) osadzone są na szerokiej i pogłębionej dyskusji ram teoretycznych podjętego projektu.

Stawiając taką ocenę już we wstępnej części recenzji dokonuję niżej jej uzasadnienia z zastosowaniem formalnych kryteriów odnoszonych do demonstrowanej na kartach pracy kompetencji naukowej Doktorantki.

Układ pracy i ustrukturyzowanie jej treści wraz z oceną kompetencji teoretyczno-metodologicznej Doktorantki

Zarysowane wyżej opinie co do kompetencji naukowej Doktorantki, uzasadniam niżej opierając się na bardziej szczegółowych wskaźnikach samodzielności naukowej Doktorantki. Oceny w warstwie teoretyczno-metodologicznej dokonuję z uwzględnieniem takich kryteriów jak kompetencje merytoryczne odzwierciedlone w konceptualizacji podjętego projektu, w opracowaniu metodologicznych podstaw badań, interpretacji uzyskanych wyników. Warsztatowe umiejętności w zakresie metodyki badań oceniam z zastosowaniem kryterium radzenia sobie z gromadzeniem, opracowywaniem oraz analizą danych.

Dysertacja ma (nie podkreśloną wprost w jej edycji) dwuczęściową strukturę. Oprócz *Wprowadzenia* prezentującego uzasadnienie i cele pracy, poprzedzonego zestawem tabel i grafik oraz streszczeniami w języku polskim i angielskim, obejmuje trzy rozdziały o charakterze teoretycznych ram, konstytuujące część teoretyczną, i kolejne trzy, składające się na część empiryczną pracy, poświęcone metodologicznym podstawom, ich wynikom oraz dyskusji badań własnych. Całość zamyka *Bibliografia* oraz *Załączniki*.

Rozdziały poprzedzające opis i wyniki badań własnych, to szerokie studium tła i istoty podjętego przez Doktorantkę problemu badawczego. Interesujący Ją fenomen dyskutowany jest w nich w oparciu o multidyscyplinarne, bo obejmujące literaturę afiliowaną przy psychologii, socjologii i pedagogice, studia przedmiotu badań. W rozdziale pierwszym zatytułowanym *Young Adulthood – theoretical analysis in light of psychological, sociological and pedagogical literature*, Autorka przygląda się (1) definiowaniu wczesnej dorosłości w kontekście wyzwań związanych z transformacją społeczno-kulturową współczesnych społeczeństw, (2) głównym obszarem zmian dokonujących się w stadium rozwojowym określanym jako wczesna dorosłość), (3) zadaniom rozwojowym, które zgodnie z teorią Eriksona pojawiają się w tej fazie życia oraz (4) obawom/lękom przeżywanym w związku z tym najczęściej przez jednostki. Tak rozbudowany rozdział zamyka rekonstrukcja współczesnego dyskursu wczesnej dorosłości w społeczeństwie izraelskim.

Drugi rozdział (*Learning disabilities*) poświęcony jest drugiej z tytułowych kategorii pracy. Zgodnie ze strukturą lejkową przyjętą w ustrukturyzowaniu całej pracy (i w poszczególnych w tej części rozdziałach) dyskutowany jest w nim problem trudności w uczeniu się. Prezentowane są kolejno: (1) definiowanie głównej kategorii pracy, (2) kliniczne charakterystyki trudności i zaburzeń w uczeniu się, (3) sposoby opisywania symptomów SLD odnoszonych nie tylko do osób w wieku szkolnym, ale i dorosłych, (4) funkcjonujące w dyskursie naukowym modele ich wyjaśniania. Prowadzona dalej dyskusja obejmuje (5) aspekty

emocjonalno-społeczne aspekty funkcjonowania osób z SLD oraz (6) problemy związane z identyfikowaniem i diagnozowaniem przejawianych przez nie zaburzeń i trudności w uczeniu się. Rozdział ten, podobnie jak pierwszy, zamyka prezentacja problemu w odniesieniu do kontekstu badań, a więc ukazująca specyfikę procesów inkluzji w społeczeństwie izraelskim. W kontekście badań własnych szczególnie istotne jest tu przytoczenie danych statystycznych dotyczących zakresu i stopnia analizowanego przez Doktorantkę problemu w społecznościach studentów uczelni wyższych.

W rozdziale trzecim zatytułowanym *Education and therapy in Israel for students with specific learning disabilities (SLD)*, zgodnie z zapowiedzią, Autorka odnosi się już wprost do sytuacji edukacyjnej studentów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Charakteryzuje system edukacji w Izraelu (jego strukturę oraz infrastrukturę formalną, przedstawia dane statystyczne dotyczące osób uczących się i funkcjonujących w systemie nauczycieli oraz przyjęte w nim rozwiązania legislacyjne) oraz rysowany na tym tle problem uczenia się osób z SLD. Kolejne podrozdziały poświęcone są modelom edukacji specjalnej i inkluzji występującym/przyjmowanym/stosowanym w Izraelu. Dyskutowana jest zasadność wysokiej pozycji modelu behawioralnego, traktowanego jako podstawa tzw. normalizacji, wobec preferowanego we współczesnym, stawiającym na odejście od medykalizacji, dyskursie, modelu humanistyczno-edukacyjnego. Prowadzony w tym duchu przegląd rozwiązań/podejść do pracy edukacyjnej z osobami z niepełnosprawnościami - od wskazanego wyżej *mainstreamowego*, przez integracyjny do inkluzyjnego wprowadza do kolejnego z podrozdziałów, w którym Autorka odnosi się do definiowania w Izraelu - w odniesieniu do edukacji - dziecka z niepełnosprawnością, ukazuje stan toczącej się w związku z tym debaty i rekonstruuje przykładowe rozwiązania integracji i inkluzji **w** edukacji i **poprzez** edukację. Zgodnie ze wspomnianą wyżej strategią lejka rozważania te wieńczy dyskusja problemów i wyzwań, przed którymi staje dziś szkolnictwo wyższe w odniesieniu do studentów ze specjalnymi trudnościami w uczeniu oraz prezentacja terapii oferowanej takim osobom w ramach „programów wsparcia” (*Support Programs*) oferowanych im na uczelniach. Działania te, nawiązują do podobnych, zinstytucjonalizowanych rozwiązań, stosowanych w interesującym Autorkę obszarze, w takich krajach jak USA, Wielka Brytania i Nowa Zelandia. Koordynowane w Izraelu przez Centrum Wsparcia i Integracji (*The Center for Support and Integration*), podejmowane w 27 jednostkach akademickich, oparte na indywidualizacji pracy ze studentami wyrażającej się w stosowaniu takich form jak mentoring czy warsztaty w małych grupach, stawiające na wzmacnianiu mocnych stron (a nie wyrównywaniu deficytów), mają na celu/ukierunkowane są na budowanie - w języku Alberta Bandury - poczucia własnej skuteczności - *self-efficiency*.

Efekty tak poprowadzonych studiów literaturowych poświęconych ramom teoretycznym badań własnych Doktorantki, widać w ich konceptualizacji, a więc:

- w ustrukturyzowaniu przedmiotu badań (odzwierciedlonym w sformułowaniach problemów badawczych),
- w określeniu celu, podejścia, paradygmatu wraz ze szczegółową orientacją badawczą (stanowiskiem teoretycznym)
- przyjęciu strategii prowadzonych poszukiwań.

Doktorantka trafnie przewidziała, że badania jakościowe prowadzone w paradygmacie konstruktywistycznym z odwołaniem do tradycji fenomenologicznej umożliwią Jej *rekonstruowanie rekonstrukcji* przeżyć i doznań uczestników nowego w stosunku do tradycji programu wsparcia studentów z SLD z zastosowaniem badań narracyjnych w wersji opowiadania o przywoływanych z pamięci epizodach biograficznych sprzed i po uzyskaniu na uczelni instytucjonalnego wsparcia.

W rozdziale czwartym, inicjującym część empiryczną omawianego studium, zatytułowanym *Research Methodology*, Autorka przekonująco uzasadnia dokonane wybory metodologiczne. Wykazuje się znanstwem w zakresie szczegółowych charakterystyk procedur postępowania badawczego zarówno w zakresie gromadzenia jak i analiz danych (materiału empirycznego), doboru próby badawczej (sięga tu po tzw. teoretyczne próbkowanie), przekonuje co do samoświadomości metodologicznej oraz tego, że zna i respektuje wymogi etyczne stawiane tego typu przedsięwzięciom. Lektura tego rozdziału pracy, o dobrym ustrukturyzowaniu i logicznej narracji (poszczególne podrozdziały wynikają logicznie jeden z drugiego), utwierdza w ocenie, że mamy do czynienia z wysokim poziomem przygotowania do prowadzenia badań w konwencji jakościowej i rzetelności w zakresie metodyki ich prowadzenia. Podobnie jak w odniesieniu do rozdziałów konstytuujących tzw. część pierwszą dysertacji podkreślenia i tu wymaga wysoki poziom uteoretycznienie prowadzonego wywodu. W ukazywaniu drogi poszukiwania strategii badań własnych, we wskazywaniu i uzasadnianiu kolejnych kroków, Autorka adekwatnie sięga i wykorzystuje treści uznanych w akademii tekstów prac i podręczników.

Kolejne dwa rozdziały poświęcone są prezentacji i dyskusji uzyskanych wyników. Nie opatrzone ich wprawdzie tytułami oddającymi ustalenia czy linię debaty, ale dość rozbudowane sformułowania konstytuujących je podrozdziałów wskazują jednoznacznie, że analizy materiału narracyjnego przyniosły nie tylko rozbudowane i pogłębione odpowiedzi na pytania badawcze, ale i poprzez wyłanianie „typik”, prowadzących do typologii, także do końcowego rezultatu w postaci mikro-teorii badanego fenomenu. I tak, w pierwszym z nich znajdujemy opis „doświadczeń z drugiej ręki” w zakresie auto percepcji przez osoby z SLD ich trudności w uczeniu się, znaczeń przypisywanych SLD w dokonywaniu wyborów życiowych i możliwościom budowania poczucia skuteczności *przed* i *po*, czyli w wyniku uczestnictwa w uczelnianych programach wsparcia, sensu przypisywanego czynnikom uznawanym za istotne dla osiągnięcia sukcesu akademickiego. To „naturalne” poniekąd (bo wyłaniające się oddolnie) ustrukturyzowanie i bogactwo cytatów pochodzących z wywiadów, pełniących też rolę ilustracji i metafor zastępujących śródtytuły, czyni opowieść prowadzoną w rozdziale piątym przejrzystą i atrakcyjną dla czytelnika. Podkreślić przy tym należy, że pojawiają się tu zarówno obrazy różnych aspektów życia i edukacji „z problemem” przewidziane w kwestionariuszach wywiadów (częściowo wszak ustrukturyzowanych) jak i empiryczne przedstawienia biegu życia (w powiązanych z edukacją) nie do końca dostrzegane przez „okulary” nałożone przez tzw. literaturę przedmiotu.

W rozdziale szóstym Autorka odnosi analizy zgromadzonego materiału do postawionych problemów badawczych, by po przeprowadzeniu dyskusji z udziałem teorii formalnych przytaczanych w rozdziałach o charakterze ram teoretycznych projektu badawczego, wzbogacone o teorie i koncepcje podkreślające znaczenie poza poznawczych wymiarów radzenia sobie w edukacji osób z trudnościami (m.in. koncepcja rezyliencji), ukazać

wkład dysertacji do teorii i praktyki edukacji włączającej. Prowadzone wywody przekonują nie tylko o tym, że w odniesieniu do uczestników badań tytułowy program okazał się wartościowy, bo wzmacniający budowanie przez nich poczucia skuteczności w studiowaniu. Biorąc pod uwagę całość poczynań badawczych Doktorantki, stwierdzić można, że mamy tu do czynienia z osiągnięciem naukowym w postaci poszerzenia dotychczasowego dominującego w dyskursie naukowym modelu o aspekty społeczne (Zob. wykres 4. *The Extended Holistic Support Model*, s. 267). Oczywiście, z uwagi na założenia konstruktywistycznego paradygmatu co do natury rzeczywistości społecznej i możliwości jej poznawania, w którym osadzone zostały badania (relatywistyczna ontologia zakładająca lokalne re/konstruowanie rzeczywistości; transakcyjna, subiektywistyczna epistemologia i dialektyczna metodologia oraz traktowanie wiarygodności i autentyczności w katalizowaniu działania jako głównych kryteriów jakości), mówimy tu o mikroteorii badanego fenomenu. Badaczka, skupiając się na jednostkowych i grupowych problemach młodych dorosłych z trudnościami w uczeniu się, ukazując, że w doświadczeniach jednostek i małych grup *tak bywa, to się wydarza*, nie przynosi wprost podstaw zmian systemowych (celem badań były generalizacje i związki przyczynowo-skutkowe), ale uwrażliwia na konieczność stałego poszukiwania lokalnych i całościowych zarazem programów edukacyjno-terapeutycznych.

Zmierzając ku konkluzji chciałabym zatem raz jeszcze podkreślić oryginalność badań stanowiących podstawę przedstawionej mi do oceny dysertacji doktorskiej. Dotyczy to i problematyki badawczej, sposobu jej podjęcia oraz wartości aplikacyjnej. Doktorantka nie tylko podjęła problem usytuowany w polu terapii i edukacji osób ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się nacechowanym, szczególnie w ostatnich latach, znacznymi i znaczącymi przesunięciami konceptualnymi (od medykalizacji dyskursu do podejścia holistycznego, obejmującego oprócz poznawczej także sferę emocji i życia społecznego; od wyrównywania deficytów dzieci i młodzieży szkolnej do indywidualizowanej ale i osadzonej w kontekście pracy terapeutyczno-edukacyjnej prowadzonej także z dorosłymi) oraz zwrotami metodologicznymi (od badań ilościowych do badań jakościowych, od interwencji typu eksperyment do badań w działaniu etc.), ale pracując nad realizacją przyjętego celu (rekonstrukcja efektów sprzed i po skorzystaniu przez młodych dorosłych z akademickiego programu wsparcia), przyjęła oryginalny wariant badań realizowanych w oddolnej perspektywie. Konstruktywistyczno-narracyjne podejście, uwzględniające także stanowisko fenomenologiczne, wyraziło się w szacowaniu wartości modelu poprzez skupienie się na sensach i znaczeniach przypisywanych przez zaproszonych do badań uczestników swym doświadczeniom związanym ze zmieniającymi się w okresie ich edukacji ścieżkami terapeutyczno-edukacyjnymi. Można powiedzieć, że dzięki badaniom narracyjnym przeprowadzonym przez Doktorantkę we współpracy z prof. Hanną Sikorską-Krauze i dr. Mateuszem Marciniakiem, wdrożenie w warunkach Izraela modelu holistycznego wsparcia studentów z trudnościami w uczeniu się zyskało nową akademicką legitymizację, a dyskurs badawczy – dzięki ogłoszeniu mikroteorii badanego fenomenu – „zakotwiczoną w danych” hipotezę do przetestowania w badaniach ilościowych.

Konkluzja

Koherencja wszystkich wskazanych warstw pracy, jej spójność teoretyczna, metodologiczna i pedagogiczna, w połączeniu z erudycją Doktorantki sprawia, że lekturze towarzyszy nie tylko ciekawość poznawcza, ale i krytyczny namysł nad szeroko rozumianym potencjałem aplikacyjnym prezentowanych w niej studiów i analiz. Jej lektura zachęca nie tylko do prowadzenia weryfikujących oraz/czy poszerzających lub pogłębiających te rozpoznania poszukiwań, ale i rozwijania (na przykład poprzez badania w działaniu) „nowych” praktyk w obszarze terapii i edukacji młodych dorosłych studiujących w szkołach wyższych nie tylko z SLD, ale i z innymi niepełnosprawnościami czy zaburzeniami.

W świetle wszystkich przedstawionych wyżej opinii i ocen stwierdzam z pełnym przekonaniem, że rozprawa doktorska autorstwa Pani mgr Ronit Mandelblit przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Hanny Krauze-Sikorskiej we współpracy z dr. Mateuszem Marciniakiem podejmuje ważny problem naukowy oraz stanowi jego oryginalne rozwiązanie. Wnoszę więc o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

Rozprawa spełnia wymagania sformułowane w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.). Odnosi się to zarówno do warstwy merytorycznej, metodologicznej jak i praktycznej. Ze względu na argumentację teoretyczną, oryginalność metodologiczną, innowacyjność prezentowanego w rozprawie projektu oraz potencjał inspiracyjny dla praktyki terapeutyczno-edukacyjnej sugeruję także opublikowanie tekstu – po dokonaniu koniecznych skrótów - w formie monografii lub artykułów w czasopismach naukowych.

Zoja Gębleńska